

Zondag 31 maart 2019

Vierde zondag in de veertigdagentijd

Lezingen: Jozua 5, 9a.10-12, 2^e lezing is genomen uit Psalmen van een vrouw (Maria de Groot); evangelielezing: Lucas 15, 1-3.11-32 (vertaling Willibrord '95)

Inleiding tot de lezingen

Het boek Jozua - waaruit een stukje wordt voorgelezen – vertelt over de tijd waarin de Israëlieten zich vestigen in Kanaän, na hun lange zwerftocht door de woestijn. Jozua was door Mozes aangewezen als diens opvolger.

De tweede lezing is ontstaan in onze tijd – en sluit aan bij de evangelie-lezing uit Lucas, waarin Jezus de gelijkenis vertelt van een vader met twee zonen. Weinig verhalen uit de evangeliën zijn volgens mij zó vaak uitgelegd als dit. Misschien lukt het ons zo meteen om de betekenis voor óns aan te voelen.

Overweging

Dit verhaal is Jezus' reactie op de verontwaardiging van Farizeeën en Schriftgeleerden. Zij spreken er schande van dat Jezus omgaat met tollenaars en zondaars. Tollenaars zijn Joodse ambtenaren, aangesteld door de Romeinse bezetter – om belasting voor de keizer te innen; daarbij wordt weleens gesjoemeld. Met zondaars worden mensen bedoeld die niet strikt volgens de Wet, de Tora, leven.

In de mokkende oudste zoon worden de Farizeeën en Schriftgeleerden getekend. Zij zijn ervan overtuigd dat hun levenswijze de enig juiste is en zij hebben geen enkel begrip voor mensen die anders leven. Jezus veroordeelt hen niet, maar wil hen de ogen openen voor anders –denkenden; zoals de vader in het verhaal zijn hart opent voor zijn jongste zoon die tijdens zijn zwerftocht niet volgens de Wet heeft geleefd.

Lucas schreef dit verhaal in de tweede helft van de eerste eeuw – toen er in de jonge kerk tweespalt was ontstaan tussen enerzijds de Joden-christenen die nog steeds volgens de Tora leefden en anderzijds de zogenaamde heiden-christenen die anders leefden.

Eigenlijk is deze parabel een uitnodiging om elkaar niet uit het oog te verliezen; orthodox of vrijzinnig: blijf met elkaar verbonden, ontdek wat de ander bezielt, geef elkaar het voordeel van de twijfel. De vader in het verhaal omhelsde beide zonen: voor hem was de een niet beter dan de ander. Deze parabel gaat niet zozeer over een Vader-God die zonden vergeeft, - het verhaal gaat vooral over verzoening tussen mensen, - mensen die nog veel moeten leren.

De Hebreëen uit het eerste verhaal moesten ook nog veel leren, zij moesten in vrijheid leren leven. 'De smaad van Egypte', het slavenbestaan, schud je niet zomaar van je af. Veertig jaren hadden zij nodig om grond onder hun voeten te vinden: het 'beloofde land'. Dit gaat eigenlijk niet over grondgebied, dit gaat over leven in vrijheid.

Na veertig jaar was het afgelopen met het manna: het brood uit hemelse handen. Toen moesten ze voor zichzelf gaan zorgen. Ook de moeder uit de tweede lezing omringde haar kleine kind met zorg zolang dat nodig was. Maar net als de adelaar die het jong uit het nest duwt, opdat het leert vliegen, zo stuurt de moeder haar opgroeiende kind het huis uit: 'Ga'! Op water en brood het volle leven in; delen, zoeken, 'de last van de dagen dragen'. Schreeuwen soms, geen reactie krijgen, dromen, verlangen naar je oorsprong – en tenslotte beseffen dat er altijd op je gewacht is. Teruggaan, - groot geworden, klein gekregen, gerijpt en gesleten, opgevangen, mens geworden.

Deze ervaringen zitten ook in de parabel die Jezus vertelt. Misschien hadden die ouders het allang zien aankomen: die onrust in hun jongste zoon – zoals Rutger Kopland het aanvoelde van zijn dochters:

Er was in ons huis een wereld van verlangen/geluk, pijn en verdriet gegroeid, in hun/kamers waarin ze verzamelden wat ze mee/zouden nemen (-) (Uit: Vertrek van dochters)

De jongste zoon nam zijn hele erfenis mee – en trok de wereld in. Hij voelde zich rijk en tot alles in staat, zoals de jonge Icarus, de hoogvlieger, - zoals jonge mensen in onze dagen die hun rugzak pakken en de wereld gaan verkennen. Nagekeken door ouders met tranen in hun ogen – die weten dat zij hun kinderen los moeten laten. Bij elk afscheid stuntelt ons bestaan. Hoe velen van ons hebben niet eerst een reis gemaakt, voordat zij begrepen dat zij een andere reis moesten maken. Wie is soms geen 'verloren zoon'?

Wat de jongste zoon meemaakt – vertelt het verhaal ten dele: hij verkwistte zijn bezit. Hij zal meer hebben meegemaakt dan de ontmoeting met 'hoeren'. Misschien kreeg hij onder hen echte vriendinnen en vrienden die tegen hem zeiden: *Wees niet bang voor al te grote dromen/ Ga als je het zeker weet en als je aarzelt – wacht/ Hoe ijdel zijn de dingen/ die je je hebt voorgenomen/ Het mooiste overkomt je/ Het minste is bedacht. (Freek de Jonge)* Het mooiste overkomt je. Je kunt niet uit de liefde vallen. Nooit! Dat besef maakte heimwee wakker: de jongen gaat terug.

Wie opgroeide in een grote familie weet, dat er in de meeste gezinnen wel één is die wegtrekt uit een brave opvoeding. Sommigen lopen stuk. Anderen komen terug als krachtige, volwassen mensen. Wie thuis bleef steunde de ouders en leed mee om het vertrek van een rebelse zus of broer.

Zoiets zal de oudste zoon uit de parabel hebben meegemaakt. Hij voelde zich verongelijkt en boos. Misschien was hij jaloers: Welja!! feest voor die schooier! Geen verwijten van zijn vader. Opluchting bij zijn moeder: 'Ik dacht dat ie dood was, maar hij leeft!' Hij, de oudste, had altijd voor hen klaargestaan: één moest de wijste zijn – en dat was hij. Plichtsgetrouw zonder daar een probleem van te maken. Nu was hij teleurgesteld, maar ook wel een beetje opgelucht, omdat zijn ouders zienderogen opknaptten. Hij wist waarschijnlijk geen raad met zichzelf. Wie loopt er nu 'verloren' rond? ---'Jongens toch' – zegt de vader, 'alles wat ik heb is toch ook van jou!'

De oudste moet nog ontdekken wat de jongste intussen heeft begrepen: dat er liefde bestaat waar je nooit uit kan vallen.

Toen de jongste de varkens moest hoeden – kreeg hij tijd om te denken. Zijn geweten maakte overuren - hij besepte dat hij ver van huis was geraakt. Honger en verlangen dreven hem terug.

De oudste kent dat verlangen niet. Misschien moet **hij** nu zijn rugzak pakken en gáán - om vrij te worden. Als hij zijn boosheid, twijfels en pijn niet in de ogen gaat zien – zullen ze blijven ‘spoken’- dwars door de ‘buitenkant’ van al zijn inzet en goede bedoelingen heen.

Ik denk dat wij die ‘oudste zoon’ nog steeds tegenkomen. Hij belichaamt de mensen in onze samenleving die zich angstig en onbegrepen voelen, omdat veel wat hen vertrouwd is – verdwijnt; omdat zij zich overrompeld voelen door mensen die door honger en verlangen gedreven – hierheen kwamen.

In ons land wonen veel van dit soort ‘zonen’, mensen die zich vastklampen aan wat zij gewend zijn, zij willen het oude vaderhuis niet verbouwen, zij hechten aan vertrouwde wetten en waarden.

Maar in datzelfde land leeft bij anderen een groot verlangen naar verandering, naar grotere rechtvaardigheid, naar betere bescherming van de aarde. Er leeft verlangen naar een eerlijker verdeling van rijkdommen en lasten. Dat verlangen wordt niet vervuld door alles bij het oude te laten, ook niet door elkaar te bevechten of belachelijk te maken. Wel door hoop en verbeelding – die zich omzet in praktisch beleid op allerlei gebied. De mensen die daaraan werken zijn niet – zoals populistten vaak suggereren – degenen die alles vernietigen wat ons land goed en leefbaar maakt. (Vrij naar Femke Halsema in ‘Macht en verbeelding’ 2018) Mensen die werken aan een andere samenleving worden verbeeld in de jongste zoon die zijn ogen open hield toen hij verre landen leerde kennen; die ontdekte hoe bevoorrecht hij was met zijn ouderlijk huis, in zo’n veilig land; die gezien had dat er elders hongersnood werd geleden – en dat varkenshoeders en andere werkende mensen weinig te eten kregen, weinig scholing, weinig salaris.

Na het feest bij zijn terugkomst zal de jongste zoon met zijn ouders gesproken hebben. Hij voelde zich waarschijnlijk niet meer thuis in zijn oude kamer, in de oude patronen. Misschien stelde hij wel veranderingen voor ... Fantaseert u zelf maar verder

Om erop te kunnen vertrouwen dat het goed komt moeten we onze geschiedenis kennen: alleen als je weet welke grote veranderingen de mensheid in het verleden heeft ondergaan – ben je bereid je voor te stellen dat verandering mogelijk is. Maar wie zijn geschiedenis niet kent – maakt steeds opnieuw dezelfde fouten.

Deze parabel die Jezus vertelt - is nog steeds actueel voor de kerk. De oudste zoon belichaamt diegenen die, met de beste bedoelingen, het oude vaderhuis bewaken. Daaruit vertrokken intussen velen, omdat zij er niet werden gehoord en zich dus niet meer thuis voelden. Onder hen zijn zij die hebben ervaren hoeveel pijn er wordt geleden aan het instituut dat strak en star vasthoudt aan eeuwenoude leer en regels; onder hen zijn er velen die niet begrijpen, dat machtsmisbruik en seksueel geweld nog te vaak onder de mat worden geveegd - en die niet tolereren dat er mensen worden buitengesloten die anders leven dan de kerkelijke moraal voorschrijft.

‘De parabel is een pleidooi van Jezus om elkaar niet uit het oog te verliezen’ zei ik in het begin. Behoudend of vooruitstrevend, blijf met elkaar verbonden.

Niemand weet of degenen die hun kostbare erfenis meenamen en hun heil elders zochten – zoals die jongste zoon – terug zullen keren naar het vaderhuis/de moederkerk.

Niemand weet of ooit de dag aanbreekt waarop de kerk aan een échte schoonmaak begint en de ramen opengooit – waardoor de Geest er weer binnen kan waaien, de Helper die inspireert tot een menselijker opleiding en vorming van haar personeel m/v, dat een evenwichtiger en gelukkiger leven verdient.

Niemand weet of de moeder uit de parabel nog eens zal verzuchten: ‘Ik dacht dat alles dood was, - maar zie, er zit leven in.’

Of de oudste zoon uit de parabel het huis binnenging om feest te vieren – vertelt Jezus niet. Een open einde dus.

Of de Farizeeën en Schriftgeleerden Jezus’ uitgestoken hand aanpakten om tochtgenoten te worden als kinderen van één Vader – bleef voor Jezus dus een open vraag.

Het antwoord kwam later, toen hij vermoord werd door geloofsgenoten die hem niet konden volgen.

Maar dat we nog steeds naar zijn woorden luisteren is het teken dat hij leeft. Dát is wat we over enkele weken vieren, met Pasen. Amen

Joke Mourits-van Assendelft

Eerste lezing Jozua 5:9a.10-12 (vertaling Willibrord '95)

In die dagen sprak de Heer tot Jozua: 'Vandaag heb ik de smaad van Egypte van u afgewenteld'.

Terwijl de Israëlieten in Gilgal gelegerd waren, vierden zij Pasen op de veertiende dag van de maand, in de avond, in de vlakte van Jericho. En de dag na Pasen, juist op die dag, aten zij ongezuurd brood en geroosterd graan dat uit het land zelf afkomstig was. De volgende dag hield het manna op; ze konden nu eten wat het land opbracht. Voortaan kregen de Israëlieten geen manna meer; gedurende dat jaar aten zij datgene wat Kanaän opbracht.

Tweede lezing Uit: 'Psalmen van een vrouw' van Maria de Groot

Ik had altijd bij u willen blijven,
mijn hoofd tegen uw hart,
totdat de nieuwe hemel en de nieuwe aarde
gekomen zijn.

Maar u hebt mij gezegd: ga.
Toen zocht ik een jas en schoenen,
ik nam een rugzak met brood en water
en heb u verlaten.

Gelukkig kwam ik mensen tegen
die gingen als ik.

Wij deelden wat wij hadden.
Wij zochten een levensweg.

Wij riepen naar u daar in de verte.
Wij schreven en schreeuwden,
maar hoorden geen antwoord.
Wij kregen een andere droom
en droegen de last van de dagen.
Wij wisten wat wij wilden doen.

Waarom kan ik dan de dag niet vergeten
dat ik u verliet?

Zo schrijnend in mij het verlangen
te rusten bij u.

Laat ik terugkeren en naar mijn moeder gaan
en zeggen: moeder, hier ben ik.
Een nieuwe hemel mag ons voor ogen staan,
een nieuwe aarde.

Evangelielezing Lucas 15:1-3.11-32 (vertaling Willibrord '95)

In die dagen kwamen alle tollenaars en zondaars naar Jezus luisteren. De Farizeeën en Schriftgeleerden spraken daar schande van en zeiden: 'Die man ontvangt zondaars en eet met hen'. Maar hij vertelde hun deze gelijkenis:

Iemand had twee zonen. De jongste zei tegen zijn vader: "Vader, geef mij mijn deel van de erfenis." En hij verdeelde zijn vermogen onder hen. Niet lang daarna vertrok de jongste zoon met al zijn bezit naar een ver land, waar hij het verkwistte in een losbandig leven. Toen hij alles opgemaakt had, kwam er een zware hongersnood over dat land en ook hij begon gebrek te lijden. Hij zwierf rond tot hij in dienst trad bij een van de inwoners van dat land; die stuurde hem het veld in om varkens te hoeden. Graag had hij zijn honger gestild met het voer dat de varkens aten, maar niemand gaf hem wat. Toen kwam hij tot zichzelf en zei: "Zoveel dagloners van mijn vader hebben brood in overvloed, en ik verga hier van de honger! Ik ga terug naar mijn vader. Ik zal hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u; ik ben het niet meer waard om uw zoon te heten, behandel me als een van uw dagloners." En hij ging terug naar zijn vader. Zijn vader zag hem al in de verte aankomen en werd ontroerd; snel liep hij op hem toe, viel hem om de hals en kuste hem. "Vader," zei de zoon tegen hem, " ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u; ik ben het niet meer waard om uw zoon te heten." Maar de vader zei tegen zijn slaven: "Haal vlug de mooiste kleren en trek ze hem aan, doe een ring aan zijn vinger en schoenen aan zijn voeten. Haal het gemeste kalf en slacht het; laten we eten en feestvieren, want mijn zoon hier was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is teruggevonden." En het feest begon.

Maar zijn oudste zoon was nog op het land. Toen hij naar huis kwam, hoorde hij muziek en dans. Hij riep een van de knechten en vroeg wat er te doen was. Die antwoordde: "Uw broer is thuisgekomen en uw vader heeft het gemeste kalf geslacht, omdat hij hem gezond en wel terug heeft." Toen werd hij kwaad en hij wilde niet binnenkomen. Daarop kwam zijn vader naar buiten en probeerde hem tot andere gedachten te brengen. Maar hij gaf zijn vader ten antwoord: "Ik dien u nu al zoveel jaren en nooit heb ik een gebod van u overtreden, maar mij hebt u nog nooit een bokje gegeven om met mijn vrienden feest te vieren. Maar nu die zoon van u is thuisgekomen, die uw vermogen met hoeren heeft verbrast, hebt u voor hem het gemeste kalf geslacht." Maar hij zei: "Jongen, jij bent altijd bij me en alles wat ik heb is van jou. We moeten feestvieren en blij zijn, want die broer van je was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is teruggevonden."

